

Світлана Іванівна ЛОГВІНОВСЬКА

к.е.н., доцент, Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0670-2957>

e-mail: Svetlana_Lohvinovska@ukr.net

Майя Петрівна ВОЛОХОВА

к.е.н., доцент, Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5467-1411>

e-mail: Maya.volokhova10@gmail.com

Ганна Миколаївна КОЦЮРУБЕНКО

к.е.н., доцент, Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9604-5083>

e-mail: annakots@ukr.net

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ – ЗАПОРУКА СТАЛОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто сутність фінансових ресурсів домогосподарств, джерела їх формування як головного чинника фінансової системи в умовах сталого розвитку. Через надання широкого спектру фінансових послуг домогосподарства виступають джерелом формування доходів державного бюджету. Досліджено стан і структуру джерел формування фінансових ресурсів домогосподарств, динаміку середньомісячної заробітної плати в Україні протягом 2015-2020 рр. Наведено узагальнені висновки з формування фінансових ресурсів домогосподарств в Україні.

Ключові слова: фінансові ресурси домогосподарств, доходи, витрати, домогосподарства

ВСТУП

Формування сталої фінансової системи України та накопичення сталих фінансів (*sustainable finance*) ґрунтується на засадах Програми ООН з навколишнього середовища (2014). У розрізі міжнародної дослідницької програми «*UNEP Inquiry into a Design of a Sustainable Financial System*», основним результатом якої є доповідь «Фінансова система, якої ми потребуємо. Розвиток Міжнародної фінансової системи з урахуванням сталого розвитку» ми маємо визначитися з пріоритетами у формуванні засад державної політики сталого розвитку в Україні на сучасному етапі. Очевидно, що фінансова система України потребує певних змін: розроблення та ухвалення стратегії фінансування сталого розвитку, яка має враховувати усі можливі джерела фінансових коштів – від державних та домогосподарств до внутрішніх і міжнародних.

МЕТА статті полягає у дослідженні теоретичних аспектів фінансових ресурсів домогосподарств, визначення стану та структури джерел їх формування в Україні протягом 2015-2020 рр.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі проведеного дослідження використано системний підхід до вивчення сутності фінансових ресурсів домогосподарств. У класифікації фінансових ресурсів домогосподарств використано порівняльний аналіз та формалізація. Використовуючи економіко-статистичний аналіз, графічний та табличний методи проведено аналіз формування фінансових ресурсів домогосподарств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням різних теоретичних та практичних аспектів формування фінансових ресурсів домогосподарств займалися видатні науковці та економісти, такі як С. Юрій, Є. Болотіна, Л. Алексеєнко О. Мінц,

В. Ворошило, О. Зухба, Т. Кізіма О. Марець, О. Міроненко, М. Муслова та ін.

Стала фінансова спроможність в Україні на сучасному етапі залежить від стабільного та ефективного розвитку економіки. Сьогодні країна потребує формування внутрішнього ринку інвестиційних ресурсів, потенційним та вагомим джерелом яких виступають фінансові ресурси домогосподарств, адже покращення життя кожного окремого громадянина зміцнює всю фінансову систему країни.

Незважаючи на велику кількість публікацій стосовно сутності та визначення проблем фінансових ресурсів домогосподарств, сучасні питання формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств потребують вдосконалення. Саме тому подальше вивчення фінансових ресурсів домогосподарств, виявлення проблем, що негативно впливають на їх розвиток, а також визначення основних шляхів їх вирішення є важливим та необхідним завданням для країни на сучасному етапі її розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінанси домогосподарств є складником фінансової системи країни та мають вагомий вплив на економічний потенціал – внаслідок активної участі членів домогосподарств в різних сферах фінансових відносин. Завдання фінансової системи в умовах сталого розвитку полягає в «обслуговуванні» секторів реальної економіки та наданні широкого спектру фінансових послуг для домогосподарств і має розвиватися у наступний спосіб:

– перехід реального сектору економіки до сталого розвитку формує вимоги до фінансової системи, що проявляється у широкомасштабній мобілізації капіталу з акцентуванням на соціально-демографічні та екологічні фактори;

– наявна фінансова система формує екологічні та

соціально-економічні результати в реальній економіці за допомогою політичних та регуляторних заходів [1].

В умовах пошуку джерел формування і використання фінансових ресурсів держави пріоритетним рівнем виступає мікроекономічний. Домогосподарства виступають як споживачі товарів і послуг, так і в ролі виробників певних видів товарів та послуг. Вони становлять частину національного доходу країни, адже домогосподарство є безпосереднім учасником суспільного виробництва, зокрема через постачання на ринок факторів виробництва, що дає змогу даному суб'єкту брати участь у розподілі та перерозподілі національного доходу і претендувати на певну його частку.

Але, як зазначають спеціалісти, на даному рівні відсутність потрібного обсягу фінансових ресурсів не здійснить вагомого негативного впливу у майбутньому на розвиток всіх сфер і ланок фінансової системи, зокрема системи державних фінансів [2].

Багато авторів визначають, що фінансові ресурси домогосподарства – це сукупність грошових засобів, що надходять за рахунок розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та інших фінансових джерел, використання яких направлено на виконання зобов'язань і формування заощаджень. Фінансовими ресурсами домогосподарства є власні і залучені грошові кошти, що можуть перебувати в його розпорядженні й призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення різного роду виробничих і споживчих витрат. Вони включають: грошові доходи, вартість продукції з особистого підсобного господарства, пільги і субсидії, інші надходження [3].

Проводити аналіз фінансових ресурсів домогосподарств будемо на підставі даних вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України, методів, що проводяться Державною службою статистики України, та даними з доходів та витрат, що наводяться у статистичній звітності та звітах НБУ.

Важливими показниками економічного зростання на макрорівні є абсолютні показники реального ВВП та національного багатства. Однак точнішим показником результативності економіки тієї чи іншої країни, добробуту населення в ній, є показник реального ВВП на 1 особу, який показує вартість товарів та послуг, що припадає на одного мешканця країни. Він дає змогу пов'язати динаміку національного виробництва з добробутом населення і характеризує рівень життя. Розглянемо на рис. 1 динаміку ВВП України за останній період 2015-2020 рр.

Загальна динаміка рівня номінального ВВП на душу населення в Україні за 2015-2020 рр. має позитивну тенденцію. Так, у 2020 р. даний показник становив 3725,6 дол. США у розрахунку на одну душу населення, що на 1610,2 дол. США більше, ніж у 2015 р. Але слід зауважити, що не дивлячись на загальний зріст показника ВВП в Україні, загального зросту добробуту населення немає через інфляційні процеси у країні.

В умовах ринкової економіки більшість доходів надходить у розпорядження домогосподарств у грошовому вигляді.

Як бачимо з табл. 1, позитивною динамікою є збільшення питомої ваги грошових доходів у загальній

структурі сукупних ресурсів домогосподарств та зменшення частки вартості спожитої продукції, яка є отриманою з особистого підсобного господарства та від самозаготівель.

Проводячи статистичний аналіз сукупної структури ресурсів українських домогосподарств, можемо спостерігати, що найбільшу питому вагу в сукупних ресурсах домогосподарств займає заробітна плата (оплата праці) – 47,2% у 2015 р. до 58,3% у 2020 р. Незважаючи на підвищення показників, варто констатувати, що й надалі не забезпечується достатній рівень добробуту населення.

Частка заробітної плати у доходах домогосподарств у середньому становить 50 %, натомість в європейських країнах цей показник сягає в середньому 75 %. В Україні існує велика чисельність реципієнтів соціальної допомоги, про що свідчить її значна частка у доходах, що майже прирівнюється до частки заробітної плати. Проблема криється у соціальній складовій державної політики, адже за даними табл. 1 друге місце в сукупних ресурсах населення становить соціальна допомога (пенсії, стипендії тощо) – 20,8% у 2020р. Це свідчить про надмірну поширеність утриманських настроїв у громадян, коли мільйони домогосподарств не відчують потребу у праці, а покладаються на соціальні виплати від держави.

В Україні основним джерелом формування доходів домогосподарств є заробітна плата. У 2021 р. середньомісячна заробітна плата становила 14 014 грн. Темпи її приросту характеризуються стабільністю та відповідають темпам приросту мінімальної зарплати, прожиткового мінімуму, сукупних ресурсів домогосподарств. Загалом за період 2015-2018 рр. спостерігалось збільшення на понад 20 %. А от у 2020 р. індекс номінальної зарплати зріс на 10,4%. Водночас індекс реальної зарплати кілька років знижувався. У 2015 р. знизився на 20,2 % (табл. 2). Економічний добробут населення залежить від багатьох факторів, які впливають на забезпечення гідного рівня життя громадян. Це можливе лише у державі, яка зберігає стабільні темпи економічного зростання, що полягає у збільшенні економічного потенціалу країни, потужності її економіки, тобто у збільшенні реального ВВП.

У 2020 р. середньомісячна заробітна плата становила 11596 грн. Темпи її приросту в період 2015-2020 рр. (рис. 2) характеризуються стабільністю та відповідають темпам приросту мінімальної зарплати, прожиткового мінімуму, сукупних ресурсів домогосподарств.

Фінансові ресурси домогосподарств визначають як доходи і витрати, що матеріально відображають фінансові відносини домашніх господарств з іншими суб'єктами економічної діяльності. Класифікацію витрат домогосподарств наведено у табл. 3. Формування витратної складової, пов'язано з оплатою послуг ЖКГ. Доцільно запобігати необґрунтованому підвищенню цін (через вияви монопольної поведінки та недобросовісної конкуренції, зокрема природних монополістів – постачальників послуг комунальної сфери), використання спекулятивного ціноутворення.

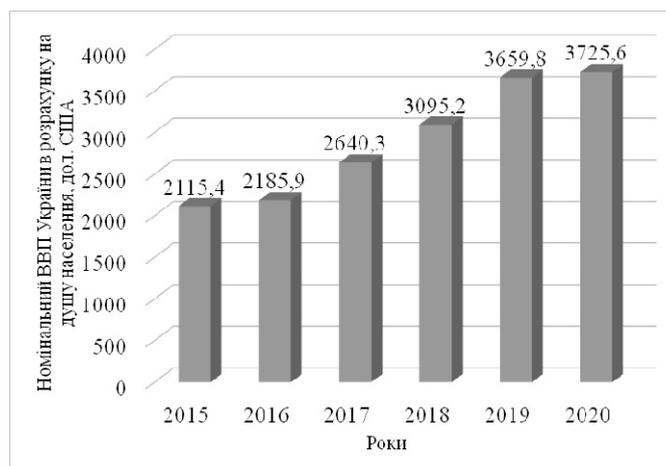

Рис. 1. Динаміка номінального ВВП в розрахунку на душу населення в Україні за 2015-2020 рр., дол. США [складено автором за даними [4]]

Таблиця 1 – Структура сукупних ресурсів українських домогосподарств за 2015-2020 рр., % [складено автором за даними [4]]

Структура сукупних ресурсів домогосподарств	Рік					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Грошові доходи:	89,4	86,0	87,5	89,9	92,0	93,9
– оплата праці	47,2	46,7	52,4	54,5	57,3	58,3
– доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	5,5	5,2	4,4	6,0	6,5	5,8
– доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,4	2,9	3,0	2,5	2,4	2,2
– пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	25,2	23,1	20,2	19,9	19,2	20,8
– грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	8,1	8,1	7,5	7,0	6,6	6,8
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	5,1	4,8	4,0	3,8	3,6	3,3
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	1,3	4,7	4,7	2,8	0,7	0,2
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2
Інші надходження	3,8	4,1	3,4	3,1	3,3	2,4

Таблиця 2 – Темпи зміни номінальної та реальної заробітної плати, 2015-2021 рр. [складено автором за даними [4]]

Рік	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата	
	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року
2015	120,5	130,4	79,8	90,1
2016	123,6	123,8	109,0	111,6
2017	137,1	135,5	119,1	118,9
2018	124,8	120,5	112,5	109,7
2019	118,4	116,0	109,8	111,3
2020	110,4	115,6	107,4	110,1
2021	120,9	123,1	110,5	111,9

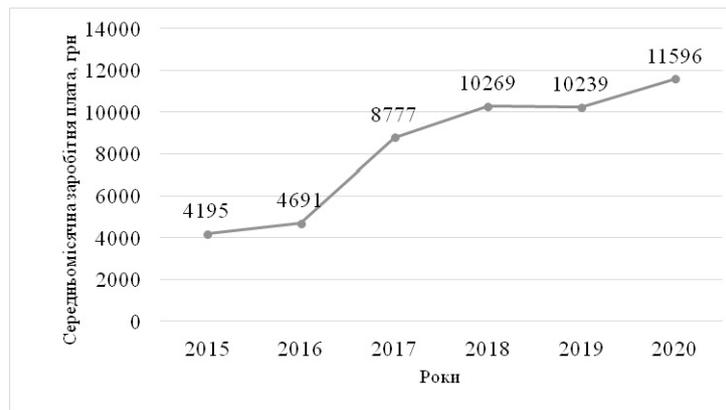

Рис. 2. Динаміка середньомісячної заробітної плати за 2015-2020 рр., грн [складено автором за даними [4]]

Таблиця 3 – Класифікація витрат домашніх господарств

Класифікаційна ознака	Види витрат
1	2
За ступенемнеобхідності	Першочергові
	Другорядні
За цільовим призначенням	Сплата податків, зборів та обов'язкових платежів
	Споживчі
	Інвестиційні
	Інші
За ступенемрегулярності	Разові
	Постійні
	Регулярні
За періодичністю	Короткотермінові
	Середньотермінові
	Довготермінові
Згідно ролі, якувідіграють	Споживчі
	Виробничі
	Інвестиційні
За розміром	Постійні
	Змінні
	Фіксовані (постійні або умовнопостійні)
	Зростаючі
	Ті, що зменшуються
В залежності від частоти здійснення	Періодичні
	Одноразові
	Випадкові
	Циклічні
	Сезонні

Формування доходів і здійснення витрат обумовлюють вплив на показники рівня бідності. За даними 2020 р. спостерігається збільшення показників бідності за основними абсолютними критеріями. Так, рівень бідності за витратами нижче фактичного прожиткового мінімуму збільшився з 41,3 % за 2019 р. до

47,2 %, а за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму – з 23,1 % до 23,2 %. Рівень абсолютної бідності, розрахований на основі законодавчо встановленого розміру прожиткового мінімуму, збільшився і склав 1,6 % проти 1,1 % за 2019 р. Водночас рівень бідності за міжнародним критерієм ООН зменшився і

склав 0,2 % проти 0,3 % за 2019 р. Стосовно показників відносної бідності за 2020 р., то рівень бідності за критерієм за витратами (75 % медіани сукупних витрат) зменшився на 2,1 в.п. і склав 22,3 %, а за критерієм з використанням еквівалентної шкали ЄС (60 % медіани сукупних доходів) зменшився на 1,0 в.п. і склав 10,4 % [5]

На основі міжнародної межі бідності з високим рівнем середнього доходу (\$ 5,5 на день), за прогнозами, бідність зросте до 19,8 % в 2022 р. з 1,8 % у 2021 р. з додатковими 59 % людей, уразливих до впадіння в бідність [6].

ВИСНОВКИ

Фінансові ресурси домогосподарств відіграють вагомий роль у суспільному відтворенні, головна мета якого полягає у забезпеченні безперервного процесу відновлення робочої сили фінансовими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Маркевич К. Нормативні та прикладні засади формування фінансової системи України в умовах сталого розвитку. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/normatyvni-ta-prykkladni-zasady-formuvannia-finansovoi-systemy-ukrainy-v-umovakh-stalogo-rozvytku>
2. Колевадова А.В., Кондрацька К.В. Роль та значення фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Modern Economics*. 2019. № 18. С. 55-60. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-09)
3. Юрій С.І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності. *Фінанси України*. 2008. № 8. С. 3-10.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення у січні-вересні 2021 року. URL: <https://www.fpsu.org.ua/images/images/2021/November/151121/>
6. ВВП України за рік скоротиться на 45 % – Світовий банк. Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/ua/news/vvp-ukrajini-za-rik-skorotitsya-na-45protsen-svitovij-bank.html>
7. Станкевич Ю.Ю. Формування основних джерел отримання доходів сучасного домогосподарства. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2008. № 10. С. 299-305. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6528/1/36.pdf>

References

1. Markevych K. Normative and applied principles of formation of the financial system of Ukraine in the conditions of sustainable development. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/normatyvni-ta-prykkladni-zasady-formuvannia-finansovoi-systemy-ukrainy-v-umovakh-stalogo-rozvytku> (in Ukrainian).
2. Kolevatova A.V., Kondratska K.V. The role and importance of household finances in a market economy. *Modern Economics*. 2019. № 18. pp. 55-60. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-09). (in Ukrainian).
3. Yuri S.I. Household finance: theoretical approaches to the interpretation of the essence. *Finance of Ukraine*. 2008. № 8. pp. 3-10. (in Ukrainian).
4. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (in Ukrainian).
5. Information and analytical note on the living standards of the population in January-September 2021. URL: <https://www.fpsu.org.ua/images/images/2021/November/151121/> (in Ukrainian).
6. Ukraine's GDP will decline by 45% in a year – World Bank. Financial club. URL: <https://finclub.net/en/news/vvp-ukrajini-za-rik-skorotitsya-na-45protsen-svitovij-bank.html> (in Ukrainian).
7. Stankevych Y.Y. Formation of the main sources of income of a modern household. *Proceedings. Series "Economics"*. 2008. № 10. pp. 299-305. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6528/1/36.pdf> (in Ukrainian).

Svitlana LOHVINOVSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0670-2957>

e-mail: Svetlana_Lohvinovska@ukr.net

Maiia VOLOKHOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5467-1411>

e-mail: Maya.volokhova10@gmail.com

Hanna KOTSIURUBENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9604-5083>

e-mail: annakots@ukr.net

FINANCIAL RESOURCES OF HOUSEHOLDS – GUARANTEE OF A SUSTAINABLE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

Introduction. Ukraine's financial system needs some changes: development and adoption of a strategy for financing sustainable development, which should take into account all possible sources of funding - from public and household to domestic and international.

The purpose of the paper is to study the theoretical aspects of financial resources of households, determine the status and structure of sources of their formation in Ukraine during 2015-2020.

Results. Household finances are part of the country's financial system and have a significant impact on economic potential - due to the active participation of household members in various areas of financial relations. The task of the financial system in the context of sustainable development is to "serve" sectors of the real economy and provide a wide range of financial services for households. In terms of finding sources of formation and use of financial resources of the state, the priority level is microeconomic. Households act both as consumers of goods and services and as producers of certain types of goods and services. They are part of the national income of the country, as the household is a direct participant in social production, in particular through the supply of factors of production, which allows the entity to participate in the distribution and redistribution of national income and claim a share.

Conclusion. Financial resources of households play an important role in social reproduction, the main purpose of which is to ensure a continuous process of recovery of the labor force with financial resources. In order to improve the financial capacity of the state, it is necessary to create conditions for increasing the financial resources of households and creating a basis for investment development of the national economy.

Keywords: financial resources of households, income, expenditure, households